

Karinthy Márton

Ördögöracs

(Akkor kezdődött)

- regény részlet -

Apa halála és temetése között három nap telt el. Gabi mindezt nem érzékelte. Mintha el sem mozdult volna a panzió kertjéből, ahonnét felnézett arra az ég és föld között lebegő, kivilágított szobára, ahol az a test feküdt, akit ezelőtt Apának nevezett. Mintha én feküdnék ott, gondolta Gabi a kertben, ahol könnyek nélkül, egyedül toporgott a fák között. Az égen már kigyúltak a csillagok. Egyszerre mintha minden összezavarodott volna. Gabi elvesztette az időérzékét. Pontosabban önmagát. Úgy lebegett ott az időben, mint az a világító kis égi kabin, amelyben Apa feküdt, vagy mint az égen a csillagok.

Az emberek furcsának találták, hogy Gabi nem sírt. Sőt, mintha halkán dúdolgatott volna magában. „Egyszer egy királyfi, mit gondolt magába', trallala, trallala, mit gondolt magába'." Ezt dúdolgatta Gabi, maga sem értette, miért.

Toporogva, bizonytalan léptekkel rötta a várost, néha görnyedten megállt. Valaki ráköszönt: tisztelem, Karinthy úr! Aztán zavartan rábámult: bocsánat, azt hittem... Részvétem. Gabi különös káromlás szerű hangot hallatott a feje fölött, mintha egy madár kísérte és hívogatta volna, repedtfazék hangon kiáltozva. Felnézett, de nem látott semmit. „Trallala, trallala, mit gondolt magába' „ - dúdolgatta.

Amikor időnként megállt valahol, az agya lázasan kattogott. Mint a vonatkerekek. Apa, híres agyműtétje előtt, először szintén vonatzakatolást hallott. Negyvennyolc éves volt akkor. Gabi most éppen a fele, huszonnégy. Milyen érdekes - gondolta Gabi. A házfalak furcsán elhajoltak az útjából. Bár még augusztus volt csak, fülledt meleg, a kapualjából mégis váratlan, alattomos kis huzatok csaptak ki Gabi felé. Egy ember megállt és rábámult: - Frici! - Gabi visszanezett rá:

- Téved. Apám meghalt.

Eszébe jutott, egyszer, épp ezen a sarkon, hátulról pillantotta meg Apát, ahogy egy kirakatot nézegetett. Emlékezett rá, Apa az utolsó években sokszor állt a járdán, *töprengve, hogy merre menjen. Aztán felnézett a házak ablakaira, mintegy onnan várva segítséget, hogy valaki majd kihajol, lekiált érte, felhívja, útbaigazítja.* Csak állt egy helyben, megmakacsolta magát, és nem akart továbbmenni. Mintha láthatatlan kötelékek húzták volna mindenfelől. *Egyetlen mozdulatába tellett volna csak, hogy elszakítsa e kötelékeket, de ezt a mozdulatot nem tudta megtenni.*¹

Az utolsó években, amióta elköltözött hazulról - bár ellentmondásnak látszik -, Gabi sokkal többször találkozott Apával, mint azelőtt, sokkal több alkalmuk volt beszélni egymással, mint otthon.

Gabi egy utcasarkon, ahol egy kávéház nagy kirakatüvege tükröződött, hirtelen megállt. Itt ült azelőtt mindig Apa. Ez volt a törzshelye. Gabi meglátta magát a kirakatüvegben. A látvány megrémítette. Mintha Apa most is ott ülne, és visszanezne rá. Hosszan, hosszan bámulták egymást.

- Miért? - kérdezte Gabi. Apa nem válaszolt. Gabi közelebb lépett, és odanyomta arcát az üveghez. Apa is felegyenesedett ültéből. A két arc egymáshoz tapadt.

- *Hol a repülőgép, hol az Északi sark, hol a büszke és szabad Magyarország?* - kérdezte Gabi, szinte egy levegővel. Aztán kurtán és élesen felnevetett, mert eszébe jutott, hogy ez Apa egyik leghíresebb novellájából való. Apa arca meg se rezzenet.

Abban az évben, amikor Gabi megszületett, feltűnően korán kezdődött a havazás. December közepén már kutya hideg volt, időnként fagyott is.

Egy fiatal alkalmi rajzoló, bizonyos Adolf Hitler, aki évek óta járta rajzlapjaival Bécs városát, anélkül, hogy bármilyen megrendelést kapott volna, dühösen vágta a falhoz szerzőszámait. - Senki sem próféta a saját hazájában - gondolta, és gyűlölettel nézegette a ki tudja, hova siető embereket.

Egy Koba nevű postarablót, akit később Sztálinnak neveztek, egy rablásért rárótt féléves börtönbüntetés után a Jenyiszej folyó partjára, Kurejka állomásra száműztek, az isten háta mögötti turuhani körzetbe, amely már a sarkkörön is túl, csaknem ezer kilométerre volt a legközelebbi vasútállomástól.

Judik Etel színésznő december 17-én szülte meg gyermekét. A kisfiú szokatlanul szép, tündéri baba volt. Már születésekor is meglepően hosszú, szőke haja, nagy kerek, tágra nyílt szeme lenyűgözte a rokonságot.

- Tiszta anyja - mondta mindenki. Az elsőszülött fiúkat mindig ilyen ováció és remény fogadja.

Bár Karinthy Frigyes sokat gúnyolódott a gyereket ajnározókon, valójában meghatottságát leplezte a vicceivel.

Judik Etel egész színdarabokat tudott fejből.

Nem messias-é minden újszülött,

Fénylő csillag, mely feltűnt a családnak - szavalta a rajongó nagynéniknek, akik bólogtak, bár fogalmuk sem volt arról, hogy Boga Az ember tragédiájából idézett.

S csak későbbben fejlík szokott pimasszá. - tette hozzá Karinthy ártatlanul. A nagynénik gyorsan hazamentek.

Karinthy Frigyeset sokan zseninek hitték. Ezt mások túlzásnak tartották ugyan, de az tény, hogy különös érzéke volt a dolgok fonáksága iránt. Olyasmit vett észre a világból, olyasmit látott meg az emberek legbensőbb lényegéből, ami másnak álmában sem jutott volna eszébe. Humora egészen furcsa görbe tükörként mutatta a valóságot. Sokszor elmondta barátainak a kávéházban azt a gondolatát, miszerint nem az a jó humorista, aki kitalálja, hanem aki meglátja a humort a dolgokban.

Még a háborúban is észrevette a humort, amikor leírta, hogy az lényegében „békeusztók és háborús apostolok” küzdelme. Micsoda aljas csirkefogók, akik ahelyett, hogy - mint minden tisztességes, rendes magyar honpolgár -, beledöfnék késüket a másik hasába, nem, ezek az aljas gazemberek!, ehelyett haza akarnak menni a harctérről, és le akarnak ülni a lócára az anyjuk mellé.

Eletével és műveivel példázta, hogy önmagunkon is kell tudni röhögni, azon is: netán mekkorát lóttünk mellé. Megfigyelte, hogy Jack London kutyái arra is emlékeznek, ami az apjukkal, a nagyapjukkal történt.

De ritka, szinte látnoki érzéke volt az eljövendő események megérzéséhez is.

Néhány korai novellájában megjelenik egy furcsa, északi figura, egy távoli idegen, mérnök vagy orvos, különös, emberfeletti képességekkel, és világot megváltó akarattal. A figurát az élet szolgáltatta. Egyik nővérét, Gizit, ugyanis egy norvég mérnök vette feleségül, és elvitte a távoli Északra. A családban csak a „Viking”-nek nevezték. Karinthy apja nem örült e frigynek, annak ellenére, hogy anya nélkül felnőtt hat gyermekét teljesen szabad szellemben nevelte. A Ganz gyári tisztviselő autodidakta volt. A gyerekek mind korán megtanultak négy-öt nyelven (norvégül nem), és naponta más-más nyelven beszélgettek. Karinthy József azon kívül kneippurista volt, ami azt jelentette, hogy a gyerekeknek minden reggel hideg vízben kellett fürödniük, Kneipp Sebestyén lelket erősítő vízkúrái szerint.

Amikor Karinthy Frigyes agydaganata már végzetessé vált, egy északi orvos kioperálta koponyájából a daganatot, megmentve ezáltal az életét. Még két évig élt utána.

A Stockholmba utazása előtti napon, amikor már csaknem vak Oidipuszként bolyongott a lakásban, Mici szobalány elkezdte felolvasni neki Thomas Mann *József* regényét:

„I. kötet. Jákob története. Előjáték. Pokolraszállás.

Mélységes mély a múltnak kútja. Ne mondjuk inkább feneketlennek?”

Apa a jövő kútját is előre meglátta - gondolta Gabi. - Ha van ilyen egyáltalán.

Gabi, apja elsőszülött fia, *dummuzija* volt, ahogy Jákob nevezte Józsefet, a legkedvesebbet. Apák adnak ilyen furcsa neveket gyermeküknek.

Judik Etel színésznőt férje Bogának nevezte. A Boga nem bogár és nem rovartanilag értendő. Szerelmesek adnak ilyen furcsa neveket egymásnak.

Karinthy műveit lépten-nyomon idézték. Nem a verseit, inkább a bemondásait, humorát. Gabi is gyakran idézett apjától. Mint most, a kirakat üvegében, ahol arcuk egymásba tapadt.

Mint író, három műfajban tartotta kitűnőnek: a novellában, az esszében és a színpadi tréfában. Mindenben alkotott valami egészet és keretet, mégis ez a három irodalmi válfaj az, amiben érzése szerint tökéletes volt. Ő elsősorban író volt, filozófus, publicista, humorista. A versei is jók ugyan, de inkább filozófiai poémák, mint lírai költemények. Apa gyakran mondta is neki: én nem vagyok költő, Gabi, az igazi költő te vagy. Ezért Gabi nem érezte vetélytársnak az apját, akivel küzdenie kell, akit le kellene győznie.

Mégis sokszor hasonlították hozzá, néha Fricinek szólították, és ez zavarta némiképp. Nem akart az apja fia lenni, sütkérezni az apai dicsfényben.

Gabi tudta azt is, amit más aligha, hogy ez a hírnév és dicsőség nem fedi a valóságot.

Gabi úgy érezte, tönkretették a gyerekkorát. Apára mégsem tudott haragudni ezért. Böhm Arankára, Apa második feleségére annál inkább. Mégis a körülményeket okolta elsősorban, és biztos volt benne, hogy egyszer majd rendeződnek a dolgok.

Mert lám, valaha Apa is ugyanolyan gyerek volt, mint ő, mégis felnőtt és híres író lett belőle.

Aztán dúdolni kezdett: „Egyszer egy királyfi, mit gondolt magába', trallala, trallala...” Maga sem tudta, miért.

Gabi nézte a kirakatüveget. De Apa már nem volt ott, eltűnt. Csak a fény vágódott vissza a szemébe.

Gabi továbbindult. Tudta, hogy Apát soha, sehol sem kerülheti el, sorsa az övé, útjuk még sokszor keresztezi majd egymást. Ez bizalommal és reménnyel töltötte el. Hogy valaki mégis fogja a kezét, ha csak csontkezeivel is, hogy nem maradt végleg egyedül ezen a keserves világon.

- Kevés az idő, nagyon kevés - gondolta Gabi és hirtelen meglódult. Csaknem futva ért haza, az Opera melletti kis panzió szobába, ahol egy ideje lakott. Bereteszte az ajtót, behúzta a sárga függönyöket. Verset akart írni egy kis görbe hátú királyról, aki furcsa mormogással hívogat. Különös szavakat hallott, nem tudta, mit jelentenek:

Ankét, ankét, duruzsolt egy hang a fülébe, hiába próbálta elhessegetni.

Úgy érezte, darabokra esett körülötte a világ, és ő nem tudja összeilleszteni ezeket a darabokat. Ahova nyúlt, üvegcserepeket talált, amik felsebezték a kezét. A kis horzsolások, hegek nehezen gyógyultak az ujjain.

Agya lázasán kutatta, ami Apából rámaradt. Az idő sürgetett, a temetésig már nem volt sok hátra.

Gabi hosszú útra készült, tudta ezt jól. Nem volt hát szabad semmit elmulasztania.

- Kell lennie valami jelnek, ami itt maradt Apa után, valami üzenetnek, ami csakis nekem szól. Apám zseni volt, azt mondják. Kevés embert szeretett úgy, mint engem. Az nem lehet, hogy csak úgy itt hagyott, meg kell találnom azt a szót, vagy azt a talizmánt, ami csakis rám, illetve kettőnkre tartozik.

- *Ankét, ankét* - duruzsolta egy hang, a város zaja halk mormogásként szűrődött be a szobába.

Gabinak nem voltak meg Apa művei, a sok költözködésben elkallódtak. Csak egy régi színdarabja, a *Holnap reggel*, már nem tudta, miért tartotta meg. Apa az idő tájt írhatta,

amikor „a kised meg született”, a háború alatt. A darabot bemutatták, de nem volt igazi sikere, sokan zavarosnak találták, azóta egyetlen színház sem vállalkozott a felújítására.

A gyűrt, összerongyolt kis kötetre az ágya mellett lecsúszva bukkant rá. Kezébe vette, forgatta. „Gabinak, Apától” szöveg a dedikáció. Gabi nem emlékezett rá.

Holnap reggel. Tragikomédia három felvonásban. Találomra kinyitotta a könyvet, és beleolvasott a második felvonásba.

Egy repülőgép hangárjában egy mérnök, bizonyos Ember Sándor, a ráboruló éjszaka sötétjében egy Árnyékkal beszélget.

Ember: (gyerekesen nyöszörög) Na...mi az? (Hangosan, majdnem visítva) Na!... Mi az? Ki az?

Árnyék: (Jön utána, szelíden) Na, ugye, látja - hát ez a maga egész baja..., hogy megijed a saját árnyékától...

Ember: (vacogva, hisztériásan nevet) Na... ki viccel itt?

Árnyék: (Ő is bejön a fénykúpba) Olson Irjö vagyok, finn orvos.

Ember: (Hebeg) Ki? Mi?... (Dadog) Ön...ön...fütyörészett? Azt hittem, a szél... Kicsoda ön?

Olson: (legyint) Ugyan, hiszen már többször találkoztunk. Egyszer belém akart menni, mint egy ajtóba.

Ember: (vacog) Ja... akit tükörnek néztem.

Olson: Vagy tükörnek nézett, mindegy. Csak szóba állni nem akart velem. Mert megijedt az árnyékától. (Kint erősen zúg a szél, mintha valami messze zene volna.)

Ember: Mit akar ezzel mondani?

Olson: Különös kérdések vannak maguknak, magyaroknak. Maguknál mást mond az ember, mint amit mondani akar?

Ember: Hogy kerül ön ide? Mit akar tőlem?

Olson: Nem nagy dolog... Egy kis szívességet kérek majd... kollegiális szívességet... Nézze kérem, én egy idegkórtani felfedezés ügyében jöttem ide az egyetemre.

Ember: Ön ideg orvos?

Olson: A zene is érdekel, magam is gyakorlom, meg egy kicsit a matematikát... de főképpen, azt hiszem, ideg orvos vagyok.

Gabi hátán végigfutott a jeges izgalom. Már tudta, megtalálta, amit keresett. Lázasan olvasta végig az egész színdarabot. Már mindenre emlékezett.

Ember Sándor mérnök, miután Olson Irjö, az északi orvos kioperálja belőle a halálfélelmet, felszáll a saját maga tervezésű harci repülőgépre, és legyőzve a halált, diadalmasan visszatér. Személyisége teljesen megváltozik útja során, új emberré lesz, s ez képessé teszi arra is, hogy megszabaduljon eddig gyötrelmesen, gyáván viselt, legmélyebb lelki harmóniájában zavart okozó szerelmétől, Máriától, a gyönyörű, bestia énekesnőtől. Találkozván a nővel, így üdvözlí őt:

Mária - már nem vagyok szerelmes beléd - nézd, hogy süt a nap - nézd, édes, drága barátom, drága Máriám - már nem vagyok szerelmes beléd... milyen boldog vagyok!

- Miről is van szó - töprengett Gabi. Mi a *Holnap reggel* gondolata? Tulajdonképpen „übermensch”-et, egy új emberfajtát teremtett Apa, a halálfélelemtől való megszabadulással újjászülető, emberfeletti embert. A darab előszavában említi is, hogy „hevenyészett elképzelését” adja a „homunculus”-nak.

Közben délután lett, lassan sötétedett. Gabi aznap újra elfelejtett ebédelni. Ez azonban nem zavarta, annyira lekötötték lázas gondolatai.

- Nyilvánvaló, hogy Apa a magasabb rendű embert akarta megírni, de ő maga is belátja, hogy műve „hevenyészett”. Kérdés azonban, létezik-e „hevenyészett magasabb rendű ember”? Vajon a magasabb rendű fogalma nem foglalja-e eleve magában a tökéletességet is? De magában foglalja!

Itt bizony ellentmondás feszül.

Mindenesetre Ember Sándor, mint figura - gyengeségeivel, esendősegeivel együtt is -, még mindig sokkal inkább magasabb rendű ember, mint Nietzsche übermensché, Zarathustra, aki egyébből sem áll, mint ködből, szikrázásból és gomolygó káoszából.

Ember Sándor a repülőútja során tehát felszabadul minden félelem és nyomás alól. Ez képessé teszi, hogy a földi nyugókat lerázva éljen tovább. Ez eddig rendben is lenne.

Gabi a zseniális gondolatot elhibázottnak találta mégis. A remek kezdetet, a hangár-jelenet árnyék bravúráját, nem követi méltó és nagy ívű lezárás, a darabnak nincs igazi katarzisa. Mert megoldása „hevenyészett”. Ahogyan Apa egész zseniális életműve is.

Mi hát a probléma apával? Miért nem lehetett tökéletes? Hol van a Nagy Mű, amire mindig készült? Amelynek megírására agyának működése képessé tette volna? Hol rontotta el?

Gabi érezte, hogy a dolgok lényegénél jár. Moccanni sem mert, mereven feküdt az ágyán, mintha oda lett volna terítve. Mint mikor valaki a szentek Szentje elé járul, és kővé dermed a titoktól, ami vár rá.

- Objektívnek kell maradnom, ha százszor az Apám is! A szeretet ez esetben magánügy. Nem mindenki Karinthy Gábor. Az, hogy történetesen az ő nevét viselem, nem változtat a lényegen - a keserű valóságon.

Futólag arra is gondolt, nem volt butaság, amikor azt tervezte, hogy nevet változtat. Kezdő költőként egyszer az „Ember Dezső” nevet akarta felvenni. Apa nem örült a tervének.

- Már a nevem se jó? - kérdezte. - És miért éppen Ember Dezső? Nem szellemes és nem is eredeti.

Gabi megmagyarázta, hogy nem valami fellengzős művésznevet akar, épp ellenkezőleg, a legegyszerűbbet, egy „akárkit” a középkori misztériumjátékok szellemében. A név egyébként semmit sem jelent - érvelt -, az a kérdés, ki van a név mögött?

- A Dezső sem jó - válaszolta Apa. Legalább a keresztnév legyen megjegyezhető, Antenor, Salvátor vagy ilyesmi. Ennyiben maradtak.

Most megdöbbenette, hogy Apa éppen Ember Sándornak nevezte önmagát a darabjában. Igen. Világos, hogy valami orvosi műhiba történhetett Apa agyműtétekor. Valami olyasmit is kiszedhettek, vagy inkább rosszul rakhattak vissza az operációja során, amitől egész lelki struktúrája megváltozott. Mintha agya tiltakozott volna, mintha ki akart volna lökni magából valamit, talán az ellenséges külvilág által belekényszerített idegen anyagot.

Az utolsó években egészen ritkán folytatott teljesen szabad, termékenyítő, hozzá méltó tevékenységet. Hajszolt volt, ideges, elmerült kisszerű gondjaiban, mindennapi gyötrelmeiben. Bár belső bajairól, körülményei mostohaságáról nem szeretett beszélni, egy-egy félmondata mégis jelezte, mi zajlik benne: „Ha tudnád, mik vannak...”, vág: „Szörnyű, hogy velem mi van...” Fizikai panaszait inkább emlegette, sőt, valami különös gyönyörűségét lelta abban, hogy mint óriás gyermek, akinek az egész világ a mamája, nyugösködjék és panaszkodjék, ha valamije: lába, válla, dereka vagy (leggyakrabban) a feje fáj.

Azon a napon, Siófokon a panzióban, Apa délután aludni próbált, aztán Sterne *Érzelmes utazását* olvasgatta. Gondolatai elkalandoztak, nem találta a helyét. Felült az ágyon, lehajolt, hogy befűzze a cipőjét. Ekkor megszédült, előrebukott. Különös, magas kiáltást hallatott. Arccal előre esett a földre.

- Exitált - mondta az orvos. - Apoplexia.

Gabi csak most ébredt rá, hogy valamit örökre és végérvényesen elszalasztottak. Nem vette észre, ami nyilvánvaló volt: Apa görcsösen kapaszkodott valamibe, ami nem létezett. *Szelleme ősi, titokzatos intellektuális gyökerekből táplálkozott, mégis elfogult volt a valóság iránt. Olyan olthatatlan szerelemmel szerette a Valóságot - mindent hozzá mért, feléje igazított -, hogy a fénylő kép, a megismerés, a kristály világossága elfogulttá, sőt, néha türelmetlenné is tette a szerényebb sugarú, derengőbb vagy sötétebb színű, imbolygóbb, és kuszább jelenségekkel szemben. A Valóság szerelmese volt, a legmagasabb értelemben vett Tényeké és Törvényeké. Az igazság nem is jelentett számára mást, mint a teljes bizonyosság-*

gal és pontossággal megismert Valóság elvont tényét.

Nem vettem észre, gondolta Gabi. Lehet, hogy miattam történt minden? Lehet, hogy én vagyok a hibás?

Félek, Apa! - suttogta, és elcsigázott, mély, zaklatott álomba merült.

*

Csaknem lekéste a temetést. Ennek több oka is volt. A temetés délelőtt 11 órakor kezdődött a Kerepesi úti temetőben. Gabi kimerülten ébredt álmából. Nem akarta elhinni, hogy már olyan késő van, ezért visszaaludt még egy kicsit. Akkor azt álmodta, hogy elkésett a temetésről, mire felriadt és gyorsan készülődni kezdett. Kapkodva borotválkozott, és több helyen megvágta az arcát. A vérzés nehezen akart elállni, hiába próbálkozott mindenféle tapasztokkal, különös hegek maradtak az arcán.

Gabi, aki hajlamos volt a hipochondriára, az ilyen eseményekben szörnyűségek előjelét látta.

A villamoson egy tábla volt kifüggesztve az utazási feltételekről. Az apró betűk ugrálni kezdtek, és összemosódtak a szeme előtt. Csak az utazási díjak és bírságok számjegyeit látta jól, ezeket erősebb festékkel nyomták. Szórakozottan összeadta e számokat. Az eredmény 666 volt. Nem tudta ellenőrizni a végeredményt, mert a villamos a megállóba ért. Amikor lelépett a peronról, valaki azt mondta, a Duna mélyéről valami ismeretlen eredetű testet emeltek ki, és most szállítják el egy nagy teherautó platóján. Olyan volt, mint egy partra vetett vízi szörnyeteg.

Gabi mostohaanyjának, Arankának az apja, Böhm Ignác, zsák, zsinég és ponyvakereskedő, sokszor idézett a gyerekeknek a *Jelenések könyvéből*. Gabi egész passzusokra emlékezett: *Ekkor nagy jel tűnt fel az égen: egy asszony a napba öltözve és a lába alatt a hold, a fején pedig tizenkét csillagból álló korona: várandós volt, és vajúdva, szüléstől gyötörve kiáltozott. Feltűnt egy másik jel is az égen: egy hatalmas tűzvörös sárkány, amelynek hét feje és tíz szarva volt, és a hét fején hét diadém, farka maga után vont a ég csillagainak egyharmadát, és ledobta a földre. És a sárkány odaállt a szülni készülő asszony elé, hogy amikor szül, felfalja a gyermekét. Az asszony fiúgyermeket szült, aki elragadtatott az Istenhez, az ő királyi székéhez, az asszonyt pedig „elvitte gyűlölet és téboly mocskos magzatja, a dögvész”.*

A teherautó lassan közeledett, platóján halott Szörnyként feküdt a vízből kiemelt hatalmas, ismeretlen test.

És háború támadt a mennyben: Mihály és angyalai harcra keltek a sárkánnyal, és a sárkány nem tudott felülkerekedni, és levettetett a hatalmas sárkány, az ősi kígyó, akit ördögnek és sátánnak hívnak, aki megtéveszti az egész földkerekséget. Jaj a földnek és a tengernek, mert leszállt hozzátok az ördög nagy haraggal, mivel tudja, hogy kevés ideje van.

A teherautó hangos dudaszóval és lépésben gurult a széles úton. Az emberek két oldalra szorítva, áhítattal egyes félelemmel követték szemükkel az útját.

Megharagudott a sárkány az asszonyra, és elment, hogy hadat indítson a többiek ellen, akik az asszony utódai közül valók, akik megtartják Isten parancsait, és odaállt a tenger fövenyére. És láttam, hogy a tengerből feljön egy fenevad, tíz szarva és hét feje volt, szarvain tíz korona, és a fején istenkáromló nevek... És adatott neki nagyokat mondó és istenkáromló száj, adatott neki hatalom a cselekvésre... És megadatott neki, hogy mindenkit, kicsiket és nagyokat, gazdagokat és szegényeket, szabadokat és szolgákat jobb kezükön vagy homlokukon bélyeggel jelöltesse meg és hogy senki se vehessen vagy adhasson, csak az, akin bélyegként rajta van a fenevad neve vagy nevének a száma. Akinek van értelme, számítsa ki a fenevad számát, mert egy embernek a száma az. Az ő száma pedig hatszázhatvanhat.

A temető kapujától futnia kellett, hogy az utolsó pillanatban megérkezzen mégis a temetés helyszínére. A ravatalozó körül nagy tömeg gyűlt össze, alig tudta átverekedni magát a feldíszített koporsóig. Mindenki türelmetlenül nézett rá, a hangulat feszült volt.

Egy temetői kórus halkán valami zsoltárt kezdett zümmögni, a szertartás éppen megkezdődött.

Közvetlenül a koporsó mellett három feketeruhás nő állt. Középen a Böhm Aranka, Apa második felesége, két oldalán legjobb barátnői, Devecseriné Guthi Erzsébet és Kondor Lívia. A Böhm Aranka arcát sűrű fekete fátyol takarta el. Jobbra állt Cini, Gabi féltestvére, Apa és a Böhm Aranka közös fia, karján egyszerű gyászszalaggal. Balján a Böhm Aranka rokonai, a bátyja, Böhm Tibor, zsák, zsineg és ponyvakereskedő, és Kertész Tomi, a Böhm Aranka első házasságából való fia, Gabi mostohatestvére.

Kosztolányiné intett Gabinak, hogy álljon közéjük, a koporsó mellé. A pap kántálva beszélni kezdett.

Apát egy siófoki dzsessz-zenész szmokingjában temették, mert amikor meghalt, hirtelenjében csak ebbe tudták átöltöztetni.

A nők mind zokogtak, élükön Böhm Aranka jajveszékelt. A lobogó gyertyák fényében olyanok voltak, mint nagy, fekete madarak.

A koporsó másik oldalán erős állú, férfiasan markáns nő állt. Egy idősebb úriember karjába kapaszkodott. (Gabit tengerészuniformisra emlékeztette a kabátja.)

- A Viking! - hasított Gabiba. - Tehát ők is itt vannak.

A családi emlékezet szerint Gizit, Apa nővérét, a Viking úgy ragadta el, mint az Északi Szél. Teljes tengerész-díszben váratlanul feltépte az ajtót, és a szobába rontott. A család megkövülten bámulta, amikor éles, süvítő fejhanganon énekelni kezdett. Nem értették, miről, de nem is érdekelte őket. Azt hitték, hogy a norvég őrült. Csak Apa tudta, már gyerekként tudta, hogy ez nem igaz. Apa akkoriban tengerész szeretett volna lenni. Egyedül ő értette meg a dalt (anélkül, hogy egy szót is tudott volna norvégül). A dal a leánykérés rítusa volt, az Északi Szél, a tiszta szerelem üzenete, a vágyé, a beteljesülése. A szerelemé, amely örök tűz és szélvihar, és ugyanakkor mégis örök nyugalom és végtelen csöndesség is.

A Viking felkapta menyasszonyát, mint a szél, a karjában vitte le a kocsiba, ki a pályaudvarra, egyenesen - na nem az Északi Sarkra, ahogy várni lehetett volna, hanem - a szülővárosába, Oslóba. A hozományt postán küldték utánuk.

Apa az Északi Szél távoli, elszármazott rokona volt. Az zúgott, süvített, hívta őt, hogy kövesse. Ugyanakkor harcban állt vele, félt is tőle. Valami mindig visszatartotta, hogy egyesüljenek.

Az Északi Szél! - gondolta Gabi. - Az a norvég tulajdonképpen őrült volt... *A norvég Fortinbras, Izgatva büszke verseny viszketegtől, Párbajra készte: ám hős Hamletünk megölte Fortinbrast,*² Apa legyőzte, megölte magában a Vikinget, s uralkodott önmagán, ...pecsétes alku lévén közöttük, mely szerint amaz Éltével együtt minden birtokát... a győzőre hagyja. Tehát ezért jött most ide! Visszavenni tőlünk fegyver által Az apja elvesztette földeket.

Anyja játszotta egyszer Oféliát, és Gabi is jól ismerte az egész darabot.

Amikor Anyát elvitte a járvány, Apa azt írta *Naplójába*:

Úgy érzem, agyamban daganat kezdődött. Nyomorék lettem egész életemre. Később mégis elvette a Böhm Arankát.

Ember Sándor, a „magasabb rendű ember”, viszont harci gépén elrepült, egy másfajta dimenzió, a valódi szerelem után. Ez a szerelem feloldódás, örökös harmónia és beteljesülés a szeretett nővel. Magát a szabadságot jelenti, és a legmagasabb öntudatot. A Szerelem himnuszát.

- A Viking azért jött, hogy visszavegye tőlem, amit Apa rám hagyott - állapította meg komoran Gabi.

A Viking és neje most egymásba kapaszkodva, öregesen álltak a koporsó túloldalán. Amikor apa, agyműtétjére, északra utazott, megismerkedett unokahúgával, Noémivel. A Vikinget és Gizit Noémi papsennek és mamsennek nevezte. Apa életének utolsó évében

Noémi, az északi Norvégiából a Karinthy családhoz, budapesti rokonaihoz érkezett. Apa megfiatalodott a szép, szőke északi lány jelenlététől. Talán az is megfordult a fejében, hogy újrakezd vele mindent, hogy elutaznak együtt, hátrahagyva gondot, bajt, ezt az egész fortyogó és nyomasztó várost. Akárhogyan volt is, a Böhm Aranka kiutálta a lányt, aki hirtelen hazautazott. Apa az állomáson Solvejg dalát énekelte neki a Peer Gyntből búcsúzóul. Mackós bájjal táncolt is hozzá a peronon. Noémi csak nézte komolyan, aztán felszállt a vonatra. Haja lobogott, ahogy visszaintegetett a távolodó vonatablaktól. Hazafelé a taxiban Böhm Aranka felszabadultan kacagott, és a többiek vele nevettek. Gabi nem tudta, hogy a Viking most újra Budapesten van. Vajon ki értesítette a temetésről? Talán az Északi Szél küldte Apáért, hogy véglegesen magával repítse. A kör bezárult.

Négy markos ember vállára vette a koporsót, és megindult vele a temető egy távoli vidékére. Kosztolányiné Arankába akart karolni, hogy támogassa, de Devecseriné Guthi Erzsébet finoman félretolva megelőzte. A másik oldalról Kondor Livia kapaszkodott a Böhm Arankába.

- Macbeth boszorkányai - gondolta Gabi. - Bár azok némiképp öregebbek és rútabbak. A menet megindult.

Hatalmas tömeg kísérte a koporsót szállító kocsit, a halottas háztól a sírig. Mint egy ropant uszály, vonult a sokaság a koporsó után. Legszeletről a szegények mentek, a rongyosok. Közülük néhányan befurakodtak a sor közepére, egészen közel a kocsihoz, s csillogó szemmel haladtak mellette. Ünnepezték Apát itt is, most is. Koldusok és lelki-rokkantak, különös, kócos és ápolatlan figurák, ki tudja, honnan bújtak elő, milyen odúkból, sziklákból vagy a föld alól, lassan, hullámozva a menettel, tántorogva és görnyedten követték őt utolsó útjára. A nagy embert, akinek hozzájuk is volt szava, nemcsak írásaiban, hanem élőszóval és külön-külön is. Némelyik régi újságcikket őrizgetett tőle rejtett fiókok vagy üregek mélyén, egy mondatát, amelyről úgy vélte, kizárólag neki szóló üzenet.

Karinthy Frigyes szellemi központ volt, akarva, akaratlanul is, akiből szálak és sugarak indultak. Személyében egy hallatlanul sokrétű és sűrű hálózat futott össze.

A sírnál valahogy hűvösebb lett. A füllesztő kánikulában hirtelen hideg áramlat lebbentette meg a Böhm Aranka fekete fátylát. Fehér lárvaarcán forró könnyek peregetek alá.

- *Gonosz rút cselet gyanítok* - gondolta Gabi, és Hamlet királyfi, meg az ő Szelleme jutott az eszébe. Aztán eltökélten maga elé bámult. - *Itt nem beszélsz, tehát megyek veled.*

A pap a sírnál újabb beszédbe kezdett. Egy örökkévalóságnak tetszett már ez a temetés. Gabi a pokolba kívánta, és csak azt várta, hogy mielőbb véget érjen. Szemérmetlennek találta a föld kitátott száját, amely hivalkodóan várta a zsákmányát. Apa soha nem vette komolyan a saját halálát. Az emberi személyiséget, mint egy modern telefont képzelte el. Az ember felbontja önmagát részecskéire, és annál terem, akivel beszélni akar, ott aztán újra összeáll, mesélte több ízben is, vidám családi ebédek alatt. Ezt fantasztikus ötletnek tartották, és nevettek rajta, ahogyan azon is, amikor eltervezte, hogy a gyászoló tömeg fölött, egy kifeszített vásznon megjelenik majd, és beszédet intéz a rajta sajnálkozókhoz, leleplezve álszent és hazug nekrológjaikat.

- A földi út a végéhez érkezett - mondta a pap.

- Akkor nevettek, most persze sírnak - gondolta Gabi.

Tekintete a távolba kalandozott.

- *Megszólítom, ha mindjárt a pokol tátong rám s parancsol hallgatást* - gondolta.

Egy közeli fa egyik vastag ágán ott ült Apa. Mint egy botkormányba, egy vékonyabb ágba kapaszkodott.

- *Mit félnék, ugyan?* - gyözködte magát Gabi. - *Egy tű-fokát nem ér az életem; S a lelkem - abban ő mi kárt tehet...?*

- *De hátha kísért* - válaszolta önmagának, mint Horatio -, *és esztől fosztja meg fön-ségedet.*

- Unalmas, igaz? - szólalt meg ekkor Apa, és fürkészsze hunyorgott körbe a gyászolókon. Ekkor Gabi is körülnézett. Apáról senki más nem vett tudomást. Ők a kiásott gödröt nézték.

- Inkább a te sírversedet szerettem volna hallani - mondta Apa. - Az szép és igaz. És már kezdte is:

*Feje körül álmok csatáztak,
betelni nem tudott velük.
Kövek közt hajtották a vágyak,
a fel-felsíró hegedűk!*

- Tizennyolc évesen írtad, ugye? Látod, fejből tudom az egészet.

Folytatta:

*Szúrták a percek és az órák,
ha ébredt és ha lefeküdt.
A hátán hordta koporsóját,
megbotlott és belefeküdt.*

Gabi csak hallgatott. A csendet újra Apa törte meg.

- Bocsáss meg, hogy legutóbb azt az öt pengőt, amit kértél, elfelejtettem odaadni...

- Ez most nem fontos - válaszolta kurtán Gabi. - Egyébként én is elfelejtettem.

Kis szünet után azt kérdezte:

- Hol vagy most?

- Nem tudom. De nagyon messze vagytok mind, és annyira hiányoztok. Te is, meg Cini, meg Aranka... Ha találkozol Margittal, mondd meg neki, hogy a kezét csókolom.

Apa az utolsó nyáron meglátogatta őket fenn a Svábhegyen, néhány napig velük is maradt. Margit. A szerelem elmúlt már, de a viszony és a barátság nem.

- Annyi mindent akartam kérdezni múltkor, amikor legutoljára beszélünk - kezdte Gabi.

- Emlékszel, megfájdult a fejed, és lefeküdtél a panzióban.

- Bocsáss meg nekem, Gabi, hogy nem tudtam többet adni - mentegetőzött Apa. - Elfáradtam, tudod, hajszoltak, mint egy állatot. És olyan rövid volt az egész, nekem úgy tetszett, csupán egyetlen pillanat...

- Miért nevetnek rajtam az emberek? - vágott a szavába Gabi. - Tudom, hogy a hátam mögött kinevetnek. Ugye, te nem neveltél ki soha? Valaki azt mondta, tagadjalak meg, hogy önmagam lehessenek.

- Csacsiság - mosolyodott el Apa, és cigaretta után kotorászott a zsebében. - Mi mindannyian pózokba merevedtünk, én is. Legjobb esetben önmagam pózába. A világeért aggódó filozófuséba, még akkor is, amikor tudtam már, hogy reménytelen. De a fiatalság, az idő a tiéd. Lehet, hogy egyszer valaki előveszi ezt a te tizennyolc évesen írt sírversedet, és azt mondják: Nézd csak! A kis Karinthy Gabi! Mindenki Karinthy Friciről beszél, pedig itt van a fia, micsoda nagy költő! Ezt a sírversét például a nagy Rilke is megirigyelhetné. Ne félj annyira Karinthy lenni. Nem olyan rossz az. Valami kis hitele talán az én nevemnek is van...

Apa bosszúsán konstataálta, hogy nem tud rágyújtani.

- Nézd - mutatott a többiekre Gabi -, most is milyen furcsán néznek rám. Mit akarnak tőlem? Azt akarom, hogy békén hagyjanak!

- Ők szeretnek téged. Segítenek neked. Szedd össze magad, fiam, olyan rövid az idő. Bírd ki, tarts ki, amíg rendeződnek a dolgok némiképp... Apa hangja fátyolossá változott, kissé elbizonytalanodott.

Gabi kihasználta a pillanatnyi csendet.

- Te is félsz tőlük, ugye? Ne félj, Apa, én itt maradok, és vigyázni fogok rád.

A látomás mintha halványodni kezdett volna. Gabi felkiáltott.

- Apa! Mikor látlak újra?

- Anyáddal egyszer megbeszéltük, ha valamelyikünk meghal, és a másik gondol rá, majd

adunk egymásnak valami jelet. Próbáljuk meg mi ketten is, jó?

Apa alakja beleolvadt a napfénybe. De a hangját Gabi még hallotta egy ideig.

- A nagykabátom belső zsebében, tudod, az előszobában lóg a fogason, eldugtam öt pengőt. Ahol a bélés kiszakadt. Senki sem fogja megtalálni, csak arra vigyázz, nehogy az Aranka észrevegye. Mondd meg neki, hogy...

- Apa kérlek... - dadogta Gabi.

Erős szélroham rázta meg a fákat, és a női fátylakat.

A koporsót lassan engedni kezdték lefele. Gabi arra gondolt, hogy egyszer őt is így fogják a földre eresztteni. Akkor fagyott november vége lesz (a születésnapja decemberben volt), a föld sem lesz ilyen porhanyós, és a koporsó majd elakad a kötélben és megáll, mintha örökké ott akarna lebegni csálén és idétlenül.

A koporsó lassan, nyikorogva ereszkedett, süllyedt a mélységbe. Még egyszer elolvasta az aranyozott feliratot: Karinthy Frigyes élt 51 évet, aztán az egész tákolmány végleg alámerült.

A rádobott rögök doboltak a koporsón. Tra-ta-ta-ta.

- Ankét, ankét - dobolta egy hang Gabi fülébe.

Újra felharsant a Böhm Aranka jajgatása, ahogyan a koporsóra meredt. Barátnői erősen tartották. Gabit nem tartotta senki, most megszédült, majdnem elvágódott.

- Állva kell maradni! - mondta. - Állva kell maradnom, ha százszor is az apám, hiszen mindenkinek meghal egyszer az apja, *mi részben árt sajátlag, nem tudom; De általános véleményem az, Hogy ez honunkra nagy csapást jelent.*

A szertartás befejeződött. Az emberek fölkerelkedtek. A rongyos, kócos alakok szerteszéledve indultak el a temető kapuja irányában.

- *Isten veled, Hamlet! Eszedbe jussak.* - hallotta a dobhártyáján Gabi.

A szűkebb baráti kör tagjai egyenként Arankához, Cinihez, Gabihoz léptek, részvétüket kifejezni és elbúcsúzni.

- Igen, szegény szellem - mondta Gabi -, igen, igen, igen, igen.

Aztán a család is megindult kifelé. Gabi még nem mozdult. A Böhm Aranka ellenséges mozdulatot tett Gabi felé, aztán legyintett, és hagyta, hogy a barátnői elvezessék. Cini Gabihoz lépett, vállára tette a kezét. - Gyere - mondta. Aztán ő is a család után indult. Gabi egyedül maradt a sírnál.

- Shakespeare korában úgy hitték, hogy az emberi alakban megjelenő szellem a pokol küldötte - mondta. - Többnyire a süllyesztőből jött ki, és a föld alól beszélt. No, igen. Igen, igen, igen.

Gabi egyszerre észrevette, hogy egyedül hagyták, és hogy magában beszél.

- Nyilván azt hiszik, megőrültem - gondolta Gabi. - Hát jó.

Még egy utolsó pillantást vetett a sírra.

- Nem fogok félni tőlük, Apa!

És lassan megindult a kijárat felé.

*

Eszedbe jussak. Esküm van arra már! írta a *Naplójában* Gabi a temetés után.

Az igazság az, hogy bár egyáltalán nem akart félni, mégis nagyon félt. Nem tudta volna megmondani, pontosan mitől, de Apa megjelenése sem tudta megnyugtatót. Sőt. Talán éppen ettől rettegett igazán: hogy nem szabadulhat a gyökereitől.

„Ahogy kiléptem a temető kapuján, forogni kezdett velem a világ - folytatta a *Napidban*.

Noha látszólag hőség volt ugyan, hirtelen hatalmas szélvihar kerekedett. Mintha az istenek nagy orgiára készültek volna odafönt, egy hatalmas halotti torra, egyikük elvesztésén érzett mélységes fájdalomukban.

Forogni kezdett a világ. Minden, ami eddig a világot jelentette számomra. Ez a nagy, fortyogó, bűnös város, furcsa bérházaival, különös kávéházaival, széles sugárútjaival és szűk, szurdokszerű sikátoraival.

Felkap ez a ringlispíl engem is és repít, repít, mintha megunt volna, mintha megunta volna azt, aki eddig voltam, és ki akarna repíteni a légüres, végtelen térbe. Zúg ez a szélvész, ez az északi szél, lobognak a gyertyák, a függönyök, a fák tövestül hajladoznak, jajgatnak és nyikorognak. Ki tudja, hol érek földet, ki tudja, hol ér földet ez a szélvéstől felrepített kis ország; az álmok birodalmában, vagy mélyen a poklok bugyraiban?"

- *Mélységes mély a múltnak kútja* - kezdte a felolvasást Mici szobalány, a csaknem vak Oidipuszként a lakásban bolyongó Apának, aki híres agyműtétjére készült. Még két évet élt az operáció után.

Amikor Gabi kilépett a temető kapuján, egy forrongó, ujjongó városban találta magát, amelyet nem ismert eddig. Az emberek lázasan ünnepeltek valamit. Nagy orgia készült a mélyben is, vulkánok fortyogtak, felhevült, magukból kivetkezett emberek imádták és gyűlölték Kobát, a postarablót, és egy fiatal utcai rajzoló, aki úgy gondolta, már próféta a saját hazájában. *Mert levettetett a hatalmas sárkány, az ősi kígyó, akit ördögnek és sátánnak hívnak, aki megtéveszti az egész földkerekséget... nagy haraggal, mivel tudja, hogy kevés ideje van.*

Gabi semmi mást nem akart, csak hogy békén hagyják. Nem akart lenni semmi más, csakis önmaga. Nem több, mint ami volt: lírai költő. Nem akarta megfejteni és megoldani a világ titkait. Csak azt akarta, hogy ne nevezzék Fricinek az ismerősei. Nem akart a Karinthy fiú lenni, aki bár ügyesen írogat, mégis az apja fia csupán.

Gabi hosszú utat tett meg a születésétől addig a pillanatig, amikor eljutott a felismerésig: mintha ő feküdne abban a panzió szobában, ahol Apa meghalt.

Huszonnégy év telt el az életéből, de ez a hosszú idő most mégis egyetlen pillanattá olvadt. Mintha mindaz nem számítana, ami addig történt vele, mintha minden most kezdődne. Egészen előlről, vagy ahogyan a kottában jelzik: da capo...

¹ Karinthy Gábor: *Apámról* (Szép Szó, 1938)

² Az idézetek Shakespeare *Hamletjéből* valók. (Aranv János fordítása)

Gábor Miklós:
Somlay Artúr portréja 1947.